

HRVATSKI PLANINAR

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“ u Zagrebu.

Nekoje znamenite planinarke.

Piše Dragutin Hirc.

Borba o bitak svakim je danom jača i žešća. Gledamo je u prirodi, gdje jači pojedinac tlači slabijega, vidimo n. pr. u šumi, kako se biline otimlju o tlo, kako teže za svjetлом i toplinom. Vidimo i gledamo tu borbu i medju životnjama. Koja je jača, snažnija, sposobnija da podnosi sve pogode i nepogode vremena, ta u borbi o bitak obstane, dočim druga u toj borbi podlegne. Isto ovo vidimo i medju ljudima, gdje se ta borba bije od dana do dana. Tko je tjelesno i duševno spremlijeniji, taj u borbi o bitak ne podlegne, dočim duševni i tjelesni slabici gine, propada, dok napokon prije ili kasnije i nastrada. U toj borbi došao je u dobar čas i sport, da nam pomogne, došao je kao liekar, da lieči onu bolest na koju se svjet sve to više tuži, da lieči nervoznost našega tiela. Ono treba da počine, ali treba i duša da se jača, da za borbu prikuplja nove snage, da terete skida sa ramena i da ojačana opet stupa u borbu za »kruh naš svagdanji.« A gdje će se i tielo i duša jače i više krepiti, nego li u prirodi, a ovdje opet najviše na bregovima i vrhovima, koji podavaju zdravim očima i spremljenoj duši bezbroj užitaka. Ne podaje nam to niti šetalište, niti kazalište ili druga koja zabava, ali nam sve to pune pregršti podaje priroda, a tko za nju mari, tko nju voli, taj ostaje vazda mlada srđca i bude dugo živ.

Medju novovjekim sportima na prvome je mjestu planinarstvo, koje goji i krásni spol, pa imade danas jaka četa žena, koje su se iztakle ne samo kao planinarke, već su i perom pridoniele planinarstvu. ~~A~~ Imade medju ženama i okrunjenih glava, koje vole planinarstvo preko svega; a zna se, da bijaše i naša blagopokojna kraljica strastvena planinarka. Bivši joj učitelj grčkoga jezika, dr. Christomanos opisuje kraljicu Jelisavu kao planinarku ovim uz nositim riećima: ... Tu, na glavici briega bijaše Ona drugo biće. Na briegu bijaše onaj njezin crni i vitki stas kao cipresa sa groblja, obasjana zlatnim sunčanim svjetлом vječnog života. Kako bijaše Ona tu mlada, Ona, koja bijaše već majka i baka! Kako joj iz očiju sjevaše neprelažno djetinstvo duše, iz onih očiju, koje su prolije toliko suza u ovoj suznoj dolini ...

Kao uztrajna i žilava planinarka poznata je i talijanska kraljica Margarita, koja boravi osobito rado u Alpama, gdje se u odielu tirolskih planinarka danomice uzpinje na alpinske bregove.

G. 1893., a 18. kolovoza uzpinje se kraljica na 4560 m. visoki brieg Gnifetti u Monte Rosi, a g. 1895. rodi se u njezinoj duši misao, da na Gnifettiju sagradi observatorij, darovav u tu svrhu 4000 lira, koje je priposlala po jednom svom senatoru glasovitom alpinisti Angelu Mossu, da uzmogne započeti svojim studijama u nebotičnim visinama. Godine 1899. iznenadio je Moss o svjet svojim djelom: »Der Mensch auf dem Hochalpen« koje posveti u znak duboke zahvalnosti svojoj uzvišenoj dobrotvorki, kraljici Margeriti.

Na stranici 436. gledamo na slici Dufourspitze (4635 m.), Zumsteinspitze (4563) i Gnifetti, a pod drugim vrhom sprijeda psa, iza njega vodiča, a onda kraljicu Margeritu, kako štapom — penjačem koraca preko snježne poljane.

Medju planinarkama mpnarkije zapada prvo mjesto gospodju Hermu Knoch iz Gradca, koja uzlazi na alpinske bregove i vrhove već punih 30 godina, a počela je uzlaziti, kako piše sama — u ono vrieme, kada bijaše planinarstvo još u povojima. Mnogo je noći morala sprovesti na sjenicima i u alpinskim bajtama, pa je i obzirom na hranu i vodiče pretrpila mnogu neugodnu.

Godine 1896. zadivila je planinare gospojica Brunner, koja se uzpela na Schreckhorn i toga ju radi švicarski planinarski klub imenovao svojim začastnim članom. Uzpinjući se na taj brieg, kojemu i ime odaje potežkoće uzlaza, prenoćila je na ledu, a u visini od 12.500 stopa.

Od aristokratkinja iztiče se grofica Ortenburg, koja je svoje uzlaze počela g. 1871., kad se je uzpela na Veliki Klek (Grossglockner) i Veliki Venediger. Odvažna i smjela ta žena uzpela se sa svojim suprugom na sto i više bregova i prošla 72 planinska sedla medju ovima Jungfrau, Finsteraarhorn, Aletschhorn, Zinal, Rothhorn, Mischatet i druge.

Koncem godine sedamdesete pojavila se kao vrla planinarka gospodja Hermina Tauscher-Geduly iz Požuna. Prošla je nekojim tegotnim alpinskim sedlima i klancima, a izvela do 140 uzlaza. Bila je na Jungfrau, Finsteraarhornu, Schreckhornu, Aletschhornu, Matterhornu, Dent Blanchu, Wiesshornu, Gabelhornu, Domu, Montblancu. Bijše prva žena, koja se uzpela na Ortler preko Hochjocha, vinula se na Eiswand, Königsspitze i zahvatila vrh od Pala di San Martino. Iztakla se i perom, a njezini opisi alpinske prirode zagrijali su mnogu dušu.

Bečkinja Jenny Winkler-Forazest uzela si zamašnu i težku zadaču, da prodje hrpu za hrpom u iztočnim Alpama i tako bijaše malo ne na svakom iztaknutom briegu Dachsteina, Allgäu-a, Stubaja, Ziller-i Oetzala, na Velikom Kleku i uzpela se do sada na 100 i više bregova. Kao djevojka putovala je sa svojom majkom, pa se je i bez vodiča uzpela na Triglav i Zugspitze. Od kada se je udala, poduzima izlete svojom majkom, koja će sedamdetgodišnjicu svoga života proslaviti bilo, na kojem visokom briegu. Gospodja Forazest iztakla se i kao planinarska spisateljica.

Prezanimiva je Českinja gospodja Hloušek iz Praga, koju je otac od rane mladosti vodio na Schluderbacher dolomite i tako joj u mladjano srdce usadio volju za planinarstvo. Bilo joj tek 14 godina, kada je započela svoje »visoke« uzlaze, a u 17. godini već je zahvatila Monte Cristallo od najtegotsnije

strane, pak se uzpela na Tofanu i Ortler, a prva bijaše na Rauhkoselu, Schwaben-alpenkopfu, Troda di Pausa Marza Laga. Osim toga bila je malo ne na svim vrhovima Schluderbacha, na Velikom Kleku i Cevedalu.

Gospodja Henrieta Teršak proučila je Gröedenske dolomite i Rosengarten u Tirolu. Na Fermedaturmu bijaše dapače četiri puta, vazda bez vodiča, a uz dragoga si muža.

U osamdesetim godinama iztaknula se gospodja Jeanne Immink iz Amsterdama. Bijaše na Rochetti, Cima Imminku, Saas Maoru, Campanili di Jnnerkofleru, a ovjekovječila se svojim uzlazom na Fünffingerspitze. Zna i pozna ju Matherhorn, Monte Rosa, Obergabellhorn, Cimone della Palla, Cima della Madonna, Langkofel, Zahnkofel, Fermedaturm, Croda da Lago, Kleine Zinne, Elfer, Zwölfer, Dreischusterspitze i Neuner.

Gospodja Rozalia Friedmann iz Beča poduzela je od g. 1888. nekoje veoma znamenite uzlaze u Dolomitima, bila je na Ortleru, Winklerturmu, Königspitze, Cimona della Pala, Thurwieserspitze, Matherhornu, Gabelhornu, Weisshornu, Zinalu, Rothornu, a na nekoje se bregove uzpela takodjer bez vodiča. Sa supružima Helversen prvi je put uzašla na Dente del Cimone i Hinterkerlspitze.

Gospodja Toni Ronketti iztiče se u planinarstvu od g. 1889., a bilo joj je tek šest godina, kada je uzašla na Schlernen. Ona je osobito zavoljela dolomite i planinarstvo bilježi do sada od nje 40 znamenitih uzlaza.

(Svršetak sledi.)

Moje praznikovanje.

II Put u Turnašicu.

Spremio sam se, da po drugi puta obadjem Žumberak i da se sa sv. Gere podam vanrednim užitcima alpinskih krajeva. U toj namisli pošao sam i do botaničkoga zavoda, da priredim mapu, za sabiranje bilja, nu kad tamo, stvori se pred menom na Dvercima prijatelj P., kojim sam lanjske godine obašao našu ubavu Moslavini.

Pozdravismo se i izrukovašmo, a tad će prijatelj, da je upravo pošao do mene, da me pozdravi. Poslije objeda nadjosmo se na »crnoj kavi« i tu se razpreo razgovor o lanjskom putovanju. Iztaknuo sam, da bi još valjalo obaći kraj oko Podgarića, Garešnice i Oštrogog zida, nu, dok ja u rieči, doda prijatelj Vjekoslav: »Odkuda bismo mogli do Turnašice, tamo je sada moja šogorica; vidjeli bi nove krajeve, a bilo bi nam i liepo i dobro. Ajdmo!«

Zamislim se, ali samo na časak, pružim prijatelju ruku i rekoh: Idemo, i time bijaše odlučeno. 26. kolovoza nadjosmo se na državnom kolodvoru, u 7 i $\frac{3}{4}$ juri je već vlak prama Dugomu selu, a u 10 sati u noći stao na postaji Moslavini, gdje su nas dočekala kola, kojima krenusmo pod Moslavačku goru, u Jelensku gornju. U pet sati u jutro bijasmo na nogama, a poslije 6 krenusmo

prama gori, s koje nam je strujio onaj čisti i svježi gorski zrak od kojega tielo toliko oživljava. Nebo se bilo naoblačilo i za malo pane škropac, koji nam je još više godio. Preko zelenih livada krenusmo prama gori i za malo evo nas na Mačkinu brdu, odkuda nam je oko segnulo preko Ludine do Siska, Vojnoga Križa, Kloštra Ivanića, a pred nama se zaustavilo na Jelenskoj i paslo na dalekom zelenom dolu u koji su pali sunčani traci po kišom osvježenoj zeleni.

Prošli smo kraj Prosječenog kamena, kojeg smo ovaj puta izmjerili, i za malo osvanuli pred podorima grada Garića, koji smo ponovno razgledali, a nekoje nam stvari pale u oči, koje prvi puta pregledasmo. Od grada se spustisemo na oširok put, pak onda bukovom šumom i uz potok Garić, što ovuda praši preko granitnog korita. Evo nas na zelenoj livadi, evo nas pred selom Podgarićem, odkuda krenusmo žutim prašnim kolnikom dalje. Uz put smo razgledali jednu kamenaru i tu se stisli medju pećine, dok je kiša stala, a tada krenuli prama Garešnici, selu, što se stislo pod zelene bregove moslavačkoga prigorja. U velikom jednom dvorištu zagledasmo hrpu ljudi, koji su zaokružili »nešto« ali ne mogosmo razabrati što, nu kad tamo, zagledasmo veliko prase, kako ga kreću na dugačkom ražnju, ali prase, bez ušiju i repa. Gledam ga, gledam onu zažarenu kožu, koja je već pucala, a izpod nje se bielila slanina, ali si nisam umio protumačiti, kakovo je to prase bez ušiju i repa, pak me je zanimalo, zašto ga baš u dan-djelatnik peku.

— A molim vas, zapitat će gospodara, zašto vi danas pečete ovo prase, jesu li svatovi, što li?

— Nisu gospodine, već je sutra pravoslavna Gospa, pa ćemo ga ponjeti na proštenje i tamo sjeći i prodati.

— A molim vas, gdje su mu uši i rep; zar je ovo prase bilo bez ušiju i repa?

— Nije gospodine, već smo mu uši i rep odrezali, da ga lagje krećemo i pečemo.

Ugodan miris raznosio je zrak na okolo, prase cvrčalo i dalje, a mi s našim »zazubicama« krenuli priečcem, pa onda uzbrdo na pustu jednu livadu i medju brezama prama Oštromu zidu od kojega zagledasmo na briegu crkvu i krovove u bujnoj zeleni.

Na pragu Oštrogog zida »udri kiša iz oblaka«, a mi se stisnuli u grabrovu šumicu da pričekamo, nu kako kiša nije stala, krenusmo prama selu i vodom i blatom te se znojni i blatni težko dokopasmo česte u koju su nam propadale noge. Umorni, mokri i pokunjeni padosmo pred zatvorena vrata pučke škole. Banusmo u hodnik, a noge nam tako pune blata, da se ne usudisimo maknuti. Tu nam se dogodi prva neprilika, učitelja ne bijaše kod kuće, otisao je u susjednu Samaricu, ali nas zato primila njegova mladjahna supruga i njegov otac i onako podvorio, kako je to u Hrvata običajno. Zanimalo me znati, odkuda tomu mjestu ovo čudno ime, pitao sam, ima li gdje koja »oštra« stiena, pećina ili zid, ali mi rekoše, da toga nijedne nema, a mjesto da se zove Oštri zid zato, što ga Turci nisu mogli osvojiti, a osvajajući ga rekli: To je »oštri zid,« i pošli dalje.

U 3 sata krenusmo dalje, podjosmo u susjedno selo Popovec, što se stere uz lievn i desnu stranu kolnika, a provalismo 3 kilometra. Iz Popovca podjosmo dalje i na jednom se nadjosmo u pustom kraju daleke ravnice, ostavila nas Moslavačka gora, a mi stupili u ravnu Podravinu i krenuli preko jednoga »žirnjaka« (hrastove šume) prama Pašianu, koje sam selo poznao tek po imenu.

Podjosmo uzbrdice i na jednom se nadjosmo pred selom u kojem nas je iznenadila škola, nalikujući dvoru. Stali smo, pa se obazirali, ne znajući na koju da krenemo stranu, kad nam se primicahu dva oružnika, koje upitasmo, kojim se putem kreće u Turnašicu. Oni toga nisu znali, ali je sa strane na prozoru prisluškivao mjestni paroh i zato podjosmo u njegov dvor, gdje sprovedosmo nekoliko ugodnih časova. Od njega smo doznali, da ime mjestu valjda potiče iz turskih vremena, da se je zvalo »Pašin han«. Reče nam, da je u blizini gradina sa tri šamca, a popovački učitelj doda, da ima šamacu i oko Popovca. Pod župnim dvorom ima jedan kal; ovo da bijaše gradski ribnjak. U Pašianu bila i crkva sv. Kate, zvono da je netko bacio u ribnjak, ali se ga nitko ne usudi odkopati. Moguće, da se to dogodilo za turske provale, da su Turci upalili crkvu, nu naši, da bar spase zvono, bacili ga u ribnjak, što su na nekim drugim mjestima bacali u zdenac.

U 6 sati krenusmo kolima do Paležnika, a vozio nas jedan Švabo, koji u 18 godina nije naučio hrvatski. Selo se opet otegnulo uz seoski kolnik svojim dugačkim i liepim kućama, nekoje postrance u hodniku zidanim ili drvenim stupovima. Pred kućama ima i cvjetnjaka, a oko njih mi pala u oči osobito čistoća, a sve je odavalo brižne gospodare, a kakove su narodnosti, izticale su na kućama njemačke tablice kuće-gospodara. Uzdahnuo sam, zašto, svak' pogadja lahko, a odlahnulo mi, kad zagledasmo brzjavne stupove, drvene cestobrane, pak se nadjosmo na državnoj cesti, krenuvši u daleko i liepo selo Hercegovac kamo smo stigli, kad se je spustio prvi mračak. Uz put se pohvalio prijatelj, da ima u mjestu dobra sudruga i prijatelja kod kojega ćemo prenoći. Kola stanu pred školom, a ja čekaj, pa čekaj, dok zagledam pokunjena Vjekoslava, koji mi žalostan priobći, da učitelja nema kod kuće, a njegov nas stari otac ne može primiti. Ovo bijaše druga neprilika. Prenoćismo u selu u gostionici; legosmo rano, da odpočinemo i za daleki put novu snagu pribereмо.

U Hercegovcu vidjeli smo na prozorima i vratnice, koje imadu četiri ploče, svaka vratnica po dve, bilo modre, bilo zelene, a u sredini ružicu (rosetu). Pred nekojim kućama bijahu cvjetnjaci puni krasna cvieća, a goje ga naročito i ovdje naseljeni Česi. Iz Hercegovca bilo nam krenuti u Velike Zdence i provaliti put od 9·4 km., a vodi do tamo cesta kao po »žnori«. Na kraju obzora zagledasmo Daruvarsku goru sa Petrovim vrhom i Pakračku goru, dočim nam se na lievu ruku modrila gora moslavačka.

Cesta se po malo nadiže, a kad se je nadigla prvi puta, dolaziš u hrastik a kad se nadigne po drugi puta, zagledaš lugove, koji se na velikim ravni-

čama uzdižu poput ogromnih zelenih zidova; zagledaš polja, oranice, sitnu i krupnu stoku, po livadama biele guska, dočim bijaše cesta puna krmaku, koje su mužkarci i žene poganjali na sajam. Poslije osme ure dodjosmo u Velike Zdence, koji se protegnuše poput gladne godine na uru daleko. Kuće su pokrivene raznobojsnim cripom, žljebnjacima, šindrom ili slamom, pak ti već krov odaje, da li je kuća imućna ili siromašna. Ima pred kućama pletera, ima taraba, dapače i od žice pletenih ograda, koje povija raznobojni slak. Najljepše kuće pribrale se na kraju sela oko crkve, gdje je i pošta i občinski ured, a preko ceste selo Mali Zdenci, kojih dieli drum, što vodi u Daruvar i do Pavlovca (6·5 km.) Došli smo upravo u sgodan dan, jer bijaše pravoslavni blagdan.

Narod se po malo pribirao u svečanom ruhu, a pale mi u oči seljakinje iz Brestovca i Ilijinaca kod Daruvara. Sustao sam pred jednom snažnom ženom, koja si glavu pokrila »ridom«, bielim platnom, koje oponaša oblik ručnika. Za svako uho zataknula si tri kovrčasta perca i kiticu smilja. Pregača joj bijaše šarena, a nose ih po volji. Djevojke si pletu pramove na tako široko, da ima u jednom pramu i po 100 pletenica, a oplete ju ovako priateljica za pô sata. Mlade žene nose oko uha od vrpca složenu kokardu, koju zovu »cvjetići«. U selu video sam i žena, kojima velika nabrana ogrlica sjedi na vratu.

Momci nose gaće, koje su poprieko nabrane, prsluci su im crni sa 2 ili 4 žepića, zarubljeni su belo ili žuto, zeleno ili belo; glavu pokrivaju malim crnim šeširima. Ima i takovih momaka, koji nose modre prsluke. Na nogama nose mužkarci čizme ili cipele, ženske cipele. Djevojke iz Zdenaca pletu kosu tako, da njome oviju postrance glavu, a onda ju straga slože u prilici srdca.

U selu bijaše i sajam, pa su došla dva medicara, jedan slaninar, jedan jačničar, jedan opančar, jedan klobučar, dva krčmara svaki sa bačvom vina, dvije žene sa medom oko kojega se sabraše djeca, i jedan drotar sa limenom i drugom robom.

Tu smo na sajmištu posjeli, da počinemo, a tada krenusmo do željezničke stanice »Končanica—Zdenci« ravnom opet cestom, kamo smo došli za $\frac{3}{4}$ sata. Vlak je prispio u 1 sat, a kad zapitasmo, kada kreće dalje, rekoše nam, da kako kada, sad ranije, sad kasnije, pa bijaše u istinu tako. Sastojao je od lokomotive, kola za ugljen, jednoga vagona za putnike i drugoga za tovare. Oko treće ure pozva nas vlakovodja da unidjemo, a unišla nas u svemu petorica, kretali smo se dakle u vagonu polag dobre volje.

Od Končanice do Šuplje lipe zarasla je pruga travom, što odaje, da je na njoj slab promet.* Sada smo se vozili šumom, livadama, gušticima, došli u divlji gorski kraj, a kada minusmo postaju Vriesku, zagledasmo na šumovit u briegu grad Bastaj, pa mjesto istoga imena, a iza njega Koreničane. U Bastajima pričekali smo na vlak, koji je u 4 i $\frac{3}{4}$ sata dojurio iz Daruvara. U Gjulavesi iznenadila nas crkva osobita oblika i dvoredica (aleja) od oraha. Od

* Dok bijaše »rabota« (tlaka) sakupljali su se ljudi pod velikom »Šupljom lipom« i čekali tu na posao; od onda ovomu mjestu današnje ime.

ovdje hrlili smo nizbrdice prosjecima, grabrovim gušticima, koje na gusto povija pavitina ili biela loza (Clematis Vitalba), dok se zaustavismo u Pivnici, gdje je veliko stovarište drva. Sada nam se otvarala ogromna ravan, a u njoj dvoredica od jablana, najveća u domovini, koja seže od Virovitice do Slatine. Zaista nešto riedka i osobita, ješ se tu uzdiže nekoliko stotina tih piramidalnih stabala. U 6 i po zaustavi se vlak na postaji »Terezovac—Suhopolje« gdje u mjestu zagledasmo crkvu sa dva zvonika, koja te sieća na sinagogu. U sedam sati prispjesmo u Viroviticu, izadjosmo pred kolodvor u oklaštrenu dvoredicu, da sjednemo u kola, ali kola nema, po koja smo u Turnašicu brzjavili iz Končanice u 2 sata. Podjemo do ceste, ali kola nema ni tamo, stanemo i čekamo, ali ih ne dočekasmo. U prvi mah nismo znali na koju stranu da krenemo, dok nam jedan momak nije označio pravac, dodavši, da su kola možda pred paromlinom. Podjosmo tamo, ali naših kola nema, pitasmo imali tko iz Turnašice, ali nema nikoga, kad se javi neki seljak, koji bijaše iz Gradca, tamo kod Pitočače. Dovezao je u mlin kukuruz i čekao, dok se samelje.

Preporučao sam prijatelju, da u Virovitici prenoćimo, pa da krenemo rano u jutro, do kada će možda doći i kola, nu on to nije htio ni pod živu glavu. Pitao sam za jednoga prijatelja, da nam dade dalnje upute, ali doznao na žalost, da je prije dvie godine umro. Kad bijaše kukuruz samliven, poreda seljak vreće, pokrije ih gunjcem, mi posjedali i krasnom cestom, a za »sjajne mjesecine« krenuli do Špišić—Bukovice, gdje smo sašli, jer naš kočijaš ne bijaše voljan, da nas povede do Turnašice.

I opet sam prijatelju preporučivao, da ovdje prenoćimo, nu on neće, da sluša i čuje, već podje do jedne gostonice nebi li dobio kola. Nije ih dobio ovdje, ni drugdje, jer bijahu svigdje konji od poljskoga rada umorni. Stane me nagovarati, da podjemo piešice, a kad sam se tomu uzprotivio, i moliti. Skoči i pogleda na putokaz, da vidi koliko je kilometara do Turnašice, pa kad sam čuo, da nije mnogo, dao sam se nagovoriti te krenusmo u gluhi noć, u daleke i nepoznate krajeve. Iz Špišić-Bukovice otišli smo točno u 9 sati i za nekoliko se časaka oprostili i sa ovim velikim selom. Pošli smo pješčanim kolnikom, koji je dva puta širi od zagrebačke Illice i zato ne znaš bili sredinom, bili krajem, jer u tom piesku nema kolotečina, a nema ni utrte staze, koja bi ti označivala pravac. Išli smo i išli u početku razgovarajući, ali smo znojni naskoro umuknuli. Moj je prijatelj tim nepoznatim krajevima stupao tako sigurno, kao da je već sto puta ovuda prošao, a kad tamo, doznao sam, da ne bijaše nikada u Turnašici. Kad sam ga na križoputu upozorio, da bi mogli zaći, reče mi, da se toga ne boji, i podje dalje.

Sad smo došli u polje i do željezničke pruge, pa bi uz ovu došli i do postaje Vukosavljevice, nu moj V. podje na lievu ruku i zavine medju njive, pa ravno, i opet na lievo. Ne bijaše u ovom pustom kraju nigdje žive duše, ne bijaše ni kuće, ni kućerka, pa nam i mjesec počeli zastirati oblaci. U mjesto da podje V. ravno, zakrene opet na lievo medju vinogradima pa onda uzbrdice pješčanim

šumskim putem u koji su nam propadale noge. Dodjosmo do jednoga razkržca, podjem na brdo, zagledam tu kućerak i vinograd, ali ni stvora, ni glasa. Gledamo na sve strane, upiremo pogled, mučimo oči, ali badava, a već je deseta ura prošla, a po pravu imali smo već biti u Turnašici.

Moj V. podje opet dalje i tako sigurno, kao da u ovom kraju pozna svaki hrast i bukvu, ne progovoriv ni rieči i poče se na jednom spuštati dubokim jarkom u tamnu šumu.

— Natrag!, viknem kao biesam; natrag!, to nije pravi put; kud te nosi rosa u šume Bila, a Turnašica leži na njegovu podnožju. Zar još ne vidiš, da si zašao; natrag!

Krenusmo istim putem umorni i satrveni, dok se opet izmotasmo na put sa kojega smo zašli bili. Podjosmo pravcem medju poljima i kraj jedne planataže duhana, a kad izadjosmo, stvori se pred nama daleka ravan sa šumom od koje sjena pala poput utvara. Otvorio se ogromni širok kolnik u kojem bijahu koločene tek otisnute, bilo je blata i kalova, ali ni puta, ni staze.

Tu mi padnu na pamet rieči našega Prerada: »Mili Bože, kud sam zašo, noć me stigla u tudjini... Stanem, kao da me netko ukopao, iztegnem uru, zapalim žigicu i vidim, da je blizu jedanaesta.

— Čuješ, tomu svemu ti si krv. Kako možeš poći u kraj, kojega ne poznaš. Koliko se izmučismo; ja već jedva idem i noge za sobom vučem. Zar nam bijaše to nuždno; zašto me nisi slušao, da smo prenoćili u Virovitici ili Spiš—Bukovici?

Zapalim smotku i podjosmo dalje. Izašav iz šume, stanem na jedan brežuljčić na kojem mi se naježila koža. Zagledam pred sobom nedoglednu, pustu ravan, koja se u tamnoj noći još i više otegnula. Odlučim, da naložimo vatru, da se stisnemo pod koju brezu i da tu dočekamo jutro. U toj nakani začujem lavež pasa.

— Čuješ pseto, oh, da je bliže, nu kad je pas, bit će negdje i ljudi. Hajdemo napred, hajdemo brzo. Pas nas je svakako nanjušio i počeo lajati, a da je znao, kako za njime ginemo, sigurno bi nam u pomoć priskočio bio. Presta i lajanje, jer ga je pokrio brieg, a kad ovim zavinusmo, začusmo opet lavež. Išli smo malo uzbrdice, a ja u stalnoj nadi, kad ćemo se uzpeti, da ću zagledati koje selo ili bar kuću, nu kad tamo i opet — nedogledna ravan.

Duboke i daleke sjene pokrila kraj, a mi tumarali napred, kada vidim, da se u sjeni nešto lagano i lieno giblje Škočim i podoštim pogled. Ona se osobita sjena pomicala dalje, pomicala i stala i opet krenula kao »bludeće dušice« napred.

— Čuješ!; gledaj onu sjenu tamo, ona se miče, ono je čovjek, ah hvala Bogu, zovni ga, da nam pomogne.

— Hej, prijatelju, prijatelju, pričekajte!

— Čovjek je stao (ali se sigurno i prepao), a mi ravno k njemu

— Dobar večer dragi.

- Da Bog da.
- Idemo li ovuda u Turnašicu.
- Idete gospodine, idete.
- Je li još daleko?
- Nije; ono je tamo Vukosavljevica, ono prve kuće.

Pošli smo, pošli oštrosno, da su nam škripal kosti, dodjosmo u selo do razkršća gdje zagledasmo putokaz. Prijatelj gleda, ali ne vidi ništa. Zapali žigicu, ona se ugasne, zapali drugu, razsvjetlji putokaz i vikne: 0·9. Imali smo dakle provaliti do Turnašice još 9 desetina kilometra.

Oko 12 ure unišli smo u Turnašicu u kojoj je sve tvrdim snom spavalo. Mir i tišina vladala je na okolo, pak se ni pseto nije oglasilo. Pristasmo pod župnim dvorom, ali ni glaska, ni daška; sve spava, akoprem smo svoj dolazak brzjavno najavili bili. Ciela mi stvar postala zagonetna. Prijatelj počeo kucati na prizemni prozor i dozivati: »Ljubice, Ljubice!, otvori, došli smo!«

- Zar tako kasno, oglasi se poznati mi glas gospojice Ljubice.
- Dà, dà, kasno gospojice, molim oprostite, da vas uz nemirujemo.
- Joj, dragi Bože; to je g. Hirc.

Za malo bijasmo u sobi, pozdravismo, a onda sam pao na divan skršen do kraja i jedva jedvice si dahnuo.

— Mi smo mislili, reći će gospojica da ćete doći sutra, jer smo brzjavku dobili tek u 9 i $\frac{1}{2}$ sati. Misnila sam, da ćete prenoći u Virovitici, pa bi vam u jutro kola poslali bili.

— Mi smo gospojice iz Končanice brzjavili u 2 sata.

— Oh, dragi Bože, molim oprostite; Vi ste jako umorni, izvolite možda čašu vina i što prigristi?

Za čas bijaše na stolu staklenka plemenite kapljice sa Bila, koja nam bi jaše liekom i melemom i očutili smo ju u cielom tielu, kako nas kriepi i jača.

Gospojica nam pokaza brzjavku. Nisam znao bili se smijao, bili puknuo od jada, kada ju pročitah. Prijatelj je iz Končanice brzjavio ovako: »Dolazim; pošalji kola u Viroviticu.« Činovnik nevjestu našemu jeziku, priopći ovu brzjavku: »Pošalji kolodvor u Viroviticu.« Pa da ne pukneš od smijeha. Kako bijasmo umorni, legosmo u jedan sat. Pamtim malo dana, da sam tako sladko spravao, da me je san tako okrepio. Drugi dan u jutro, (bio sam još u krevetu), evo u mojoj sobi mjestnoga župnika, gospodina Mije Domitrovića, koji me radostna i vesela srdca pozdravio, pa evo i njegove ruke-pomoćnice, g. kapelana, koji je takodjer došao, da me pozdravi.

Uz ovako topla srdca na brzo sam zaboravio na trud i muku, a pogotovo kad sam drugoga dana sa Bila smetnuo pod oko nove i nepoznate mi krajeve domovine o kojima u narednom broju »Planinara«.

Glavni izvještaj

o radu planinskog i turističkog društva »Liburnia« u Zadru, podnesen u glavnoj skupštini dne 8. lipnja 1901. u Zadru.

Različite i mnogobrojne prirodne krasote Dalmacije, koje na žalost nijesu dovoljno poznate niti u pokrajini, a kamo li van iste — pomanjkanje ikakve brige i zanimanja za planinarstvo i turistiku u Dalmaciji, te živa želja, da se i u ovoj zemlji štогод učini na tom do sada sasvim zanemarenom polju — to je potaknulo nekoliko prijatelja prirode, da ustanove društvo za promicanje planinarstva i turistike u Dalmaciji, te da se i na ovaj način štогод doprinese na uhar saobraćaju stranaca oko čega nastoje različiti čimbenici.

Na brzu ruku sastavljeni promicateljni odbor sastojeći od 20 članova ute-meljitelja, prihvatio je osnovu društvenih pravila izradjenih od c. kr. kotarskog poglavara Lavoslava Golfa te ih je dne 5. srpnja 1899. prikazao c. kr. na-mjestništvu u Zadru, koje je otpisom dne 12. srpnja 1899. br. 21060. izjavilo, da pozivom na § 6. zakona o udruživanju od dne 15. stud. 1867., državni za-konski list, br. 134. ne nalazi ~~da~~ zabrani ustrojenje planinarskog i turističkog društva »Liburnia« sa sjedištem u Zadru na temelju podastrnih pravila.

Dne 8. srpnja 1899. sastali su se članovi promicateljnog odbora te su potpisali društvene dionice i tim postali članovi utemeljitelji. Dne 24. srpnja 1899. bi držana prva glavna skupština društva pod predsedanjem gosp. Lavo-slava Golfa. U ovoj skupštini bi izabrano prvo društveno upraviteljstvo sastav-ljeno kako slijedi: Predsjednik Alfonz konte Borelli Vranjski.

Podpredsjednik: Lavoslav Golf.

Tajnik: prof. Luka Jelić.

Blagajnik: Kosta Neumayer.

Odbornici: gosp. Oswald Bettali, Rikard pl. Kodolitsch, Marko Niseteo, Petar Andrović, Ludovik Hočevar i Ferdinand Tepper.

Prva briga društvenog upraviteljstva bila je sakupiti što veći broj članova. — Ali dotično nastojanje našlo je slaba odziva. — Mnogi nijesu htjeli vjero-vati, da se radi o ozbilnjom poduzeću, a drugi izjavili su, da će pristupiti društvu, kad isto bude razvijalo kakvu djelatnost.

Društveno upraviteljstvo obratilo se je podneskom dne 3. ožujka 1900. na c. i kr. vojničko zapovjedništvo u Zadru u svrhu, da c. i kr. časnicima u Dalmaciji bude dozvoljen pristup k društvu.

Ovoj molbi udovoljilo je doduše isto zapovjedništvo, ali se je prijavio sa-svim neznatni broj članova iz kruga c. i kr. časnika.

U smislu zaključka prihvaćena u sjednici društvenog upraviteljstva dne 24. ožujka 1900. bijahu pozvane sve obćine dalmatinske, da pristupe društvu.

Ovom pozivu odazvale su se jedino obćina Skradinska i Dubrovačka, koje su pristupile društvu kao članovi utemeljitelji.

Molbom dne 26. ožujka 1900 obratilo se je društveno upraviteljstvo na dalmatinski sabor u svrhu, da društvu bude udijeljena pripomoć iz pokrajinskih srestava. Zemaljski odbor priopćio je na to otpisom dne 11. rujna 1900., br. 4133., da nije mogao uvažiti rečene molbe, jer mu u traženu svrhu sa strane sabora nije bio stavljen na raspoloženje ma bio koji iznos.

Usprkos slabom odzivu broj je članova ipak porastao na način, da je koncem godine 1900. bilo 36 članova utemeljitelja i 28 dioničara.

Da se olakša rad društva i po mogućnosti smanje troškovi putovanja, društveno se je upraviteljstvo obratilo na razna parobrodarska društva i željeznice u svrhu, da članovima »Liburnije« budu dozvoljene iste polakšice, kao članovim drugih planinskih i turističkih društava.

Dotične molbe nijesu bile uvažene obzirom na maleni broj članova. Obzirom na ograničeni broj članova i na ograničena novčana srestva, nije se čuditi, ako je i društvena djelatnost bila čedna.

Društvo je moralo početi svoj rad bez društvenih prostorija i bez pomoćnog osoblja. — Osobito okolnost, da se nijesu mogla unajmiti neophodno potrebite društvene prostorije i namjestiti pomoćno osoblje, uplivisalo je nepovoljno na čitavi rad.

Članovi upraviteljstva, — koji su i onako zaposleni sa dužnostima — svoga zvanja, morali su se brinuti za sve. Za neko vrijeme društveno je upraviteljstvo uzelo u službu i poslužnika — ali obzirom na nestaćicu srestava moralo ga otpustiti, tako da i dan danas društvo nema niti društvenih prostorija niti najnužnijeg pomoćnog osoblja.

Ako stranac dodje u Zadar, zaludu će pitati za društveno sijelo planinskog i turističkog društva »Liburnije« te će ga mučno tkogod uputiti na ovoga ili onoga člana upraviteljstva.

Ovo je svakako neprilika, kojoj valja doskočiti, ako se hoće, da društvo zadovolj svojoj svrsi osobito prama strancima.

Pošto društvena sredstva žaliboze ne dopuštaju, da se unajme prikladne prostorije, ne ostaje drugo, nego čekati, dok budo otvoreno novo svratište (hotel) u kući gosp. Alfonza konte Borelli-a na novoj obali u Zadru, te se je društveno upraviteljstvo već pobrinulo, da u hôtelu nabavi prikladnu sobu za društvene članove.

Društveno upraviteljstvo nastojalo je, da stupi u bliži doticaj i saobraćaj sa sličnim društvima u drugim pokrajinama države, te je u tom pogledu našlo osobito bratski i prijateljski odziv kod hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu i kluba českých turista u Pragu.

Oba ova društva šalju »Liburniji« besplatno svoja glasila »Hrvatski planinar« odnosno »Časopis turistu«, a »Hrvatsko planinarsko društvo« stavilo je »Liburniji« na raspolaganje stupce svog glasila za slučajne publikacije i objave, na tom budi im najsrdičnija hvala!

Pozivu na izlet na Sljeme priredjen od »Hrvatskog planinarskog društva« dne 29. lipnja 1900. u proslavu 25 godišnjice svoga opstojanja, društvo »Liburnija« nije se mogla odazvati, jer je dotični poziv stigao stopram dan prije.

Svoju djelatnost započelo je društvo istraživanjem nekih lijepih špilja osobito na otocim u okolini Zadarskoj kao na »Debelom ili Dugom otoku« (Isola lunga), te priuredjivanjem izleta.

U pogledu izleta spomenuti je odma, da priredjivanje istih kod nas nije tako jednostavno, kao u drugim zemljama.

Da se priredi kakav izlet, treba svladati čitavi niz raznih poteškoća. U prvome redu spomenuti je manjkavost općila i redovitih sveza bilo na kopnu bilo na moru, zatim nestaćicu pristaništa i zakloništa te poteškoće glede dobave živeža i pitke vode. — Parobrodarska društva često nisu u stanju da dadu na raspoloženje prikladne parobrode, ili ako bi i bila sklona na to, stavljaju tako prečerane zahtjeve, da je upravo nemoguće pogoditi se s njima.

Spomenuti je takodjer, da parobrodi, koji se za izlete mogu unajmiti, obično imadu malu brzinu (najviše do 20 morskih milja na sat) te pružaju malo ili никакve udobnosti, a često nijesu niti u stanju da prirede objed ili večeru za oveći broj izletnika. Osobito je naglasiti, da su svi znanstveni izleti, koje je društvo do sada poduzelo, ostali isključivo na teret dotičnih društvenih članova, koji su prisustvovali izletima, te su s toga morali biti rijetki. Usprkos tome bila su priredjena dva zabavna izleta i čitavi red izleta za znanstvene svrhe u užem krugu, te se je na taj način do sada istražio srednji dio »Dugog otoka«, pak špilje u lžu, Kaštelima i Kotlenicama. — Sviše su pojedini članovi prigodom svog putovanja za privatne ili službene svrhe istraživali neke predjele.

Potanki izvještaj o ovim izletima bio je već podastrt od dotičnih članova znanstvenog odbora, gosp. Dr. Jeliću i Ivezoviću, te će se naknadno objelodaniti. Napose spomenuti je, da je bila u više navrata istražena veoma zanimiva i lijepa špilja »Strašna pećina« u općinskom odlomku Savru na Dugom otoku. Ova špilja, koja je bila fotografički snimljena izvana i iznutra, bila je pogodbom sa strane vlasnika zemljišta i s bližnjim zemljištem stavljena na trajno raspoloženje društva, zatim zatvorena velikim željeznim vratima iz društvenih srestava te skrbljeno za trajnu rasvjetu i uredjenje puteva u špilji.

Namjeravalo se je lani prirediti dva velika planinska izleta i to jedan na Velebit i Plitvička jezera, a drugi na Dinaru.

Izlet na Velebit bio je uređen na 8. i 9. rujna 1900., ali žalibiože dotično parobrodarsko društvo, s kojim se je upraviteljstvo društva bilo pogodilo glede parobroda, nije na utanačeni dan zadovoljilo svojoj obvezi te je izletnike ostavilo na cijedilu.

Izlet na Dinaru s raznih nepredvidjenih okolnosti nije se mogao prirediti.

Da se unaprijed omogući što češće priredjenje takovih veoma koristnih i zabavnih izleta, trebalo bi svakako ustanoviti posebnu zakladu, iz koje bi se

podmirivali dotični troškovi, jer nije pravedno naprbiti vas trošak članovima, koji prisustvuju izletima u društvene svrhe.

Iz navezenoga razabratи je, da je upraviteljstvo nastojalo oko društvenoga rada, te se je nadati, da će društvena djelatnost biti još veća, kad se bude povećao broj članova i kad budu u većem broju ustanovljene društvene podružnice u različitim predjelima zemlje.

Premda je pošlo za rukom pribaviti veći broj članova iz zemlje osobito u Kninu, ipak nije se još moglo postići ustanovljenje podružnica, te će se upraviteljstvo zauzeti, da se svakako ustanove takove podružnice u mjestima, koja su od velike važnosti za planinarstvo i turistiku. Do toga se mora doći, jer nije moguće, da se sa sjedišta društva u Zadru sve ono čini, što mogu s mnogo manjim troškom i mnogo bolje učiniti samo mjesni čimbenici, kojim su dotične mjesne okolnosti dobro poznate.

Radi oskudice novčanih srestava, nije se društvo još moglo posvetititi jednoj od najvažnijih zadaća, a to je označivanju planinskih i turističkih puteva i gradjenju planinskih i turističkih pogledala, te zakloništa. Ali zato društvo nije ostalo prekrštenih ruku niti u tom pogledu, već je nastojalo i nastojati će unaprijed, da se i u ovom pravcu svrha postigne. Spomenuti je naime, da u zabitnim i mučno pristupnim planinama krasna Velebita, u šumi Paklenici, zatim na Dinari, Svilaji, Mosoru, Biokovu i t. d., opstoje takozvana lugarska zakloništa, koja istodobno mogu služiti kao zaklonište za planinare i turiste. — Ne ostaje dakle, nego da se ova zakloništa provide sa potrebitim živežem i pokućstvom, eda budu u stanju primati na konak i zakloniti putnike. — S toga ne treba u takovim slučajevima, nego da se dotičnici obrate za tu svrhu na društvene organe.

Društvo će se takodjer zauzeti, da putnici i izletnici u mjestima, gdje nema svratišta ili gostionica, budu barem primljeni ua konak u najbližoj oružničkoj kasarni.

Suviše nastojalo se je i nastojati će se, da u zanimivim predjelima budu sagradjeni putevi, bilo sa strane države, pokrajine ili dotične općine, odnosno općinskog odlomka.

U tom pogledu spomenuti je na primjer, na su putevi do Savarske špilje na Dugom otoku kod Zadra bili sagradjeni od seljana uz pripomoć iz državnih oskudičnih srestava te da se iz istih gradi put od Dugog polja do Koteljica izpod Mosora, gdje se takodjer nalazi znamenita špilja.

S oskudice srestava nije se takodjer moglo započeti sastavljanjem turističkoga zemljovida Dalmacije, ali su već i dotične predradnje upućene.

U Zadru koncem listopada 1901.

Lavoslav Golf,

Društveni račun za god. 1899.

P R I H O D		R A S H O D		
		K. F.	K. F.	
1	Od društvenih dionica članova utemeljitelja i dioničara 128 dionica po 5 kruna svaka	640 -	1 Za pisarničke potrebe	122 40
2	Dar za izlet priredjen od društva »Bersaglieri« u Zadru u Savarsku špilju »Strašnu pećinu« na Dugom otoku kod Zadra	40 -	2 Za uredjenje špilje »Strašne pećine« na Savru na Dugom otoku kod Zadra	620 30
3	Podpora Ugarsko-hrvatskog parabrodarskog društva na Rijeci	100 -	3 Poštarina	2 26
4	Dvije nerealizovane društvene dionice	10 -	4 Za društvenog poslužnika	30 -
5	Svršetkom prosinca 1899. preplatio	87 32	5 Dug za radnje izvršene u špilji »Strašnoj pećini« Savru na Dugome otoku kod Zadra	102 36
Ukupno . . .		877 32	Ukupno . . .	

Odobreno u glavnoj skupštini držanoj u Zadru dne 8. lipnja 1901.

Predsjednik:

Lavoslav Golf, v. r.

Blagajnik:

Kosta Neumayer, v. r.

Društveni račun za god. 1900.

P R I H O D		R A S H O D		
		K. F.	K. F.	
1	Blagajnički pretičak koncem godine 1899.	5 04	1 Za društvenog poslužnika	20 -
2	Od društvenih dionica članova utemeljitelja i dioničara 42 dionice po 5 kruna	210 -	2 Poštarine	12 -
			3 Pisarničke potrebe	10 -
			4 Priprave za izlet na Biševo	6 30
			5 Priprave za izlet na Velebit	5 88
			6 Za radnje izvršene u špilji »Strašnoj peći« u Savru na Dugom otoku kod Zadra	102 36
			7 Alat za istraživanja	24 60
			8 Izlet na Iž veliki	7 -
			9 Blagajnički pretičak koncem godine 1900.	26 90
Ukupno . . .		215 04	Ukupno . . .	

Odobreno u glavnoj skupštini držanoj u Zadru dne 8. lipnja 1901.

Predsjednik:

Lavoslav Golf, v. r.

Blagajnik:

Kosta Neumayer, v. r.

Družtvene viesti.

† Dr. Bogoslav Jiruš.

U Zlatnom Pragu umro je 18. pr. mj. u 63. godini života dr. Bogoslav Jiruš, te je uz veliko saučešće sahranjen na Višegradu. Godine 1875. zapremio je stolicu botanike na kr. sveučilištu u Zagrebu, nu g. 1886. zahvalio se na profesuri i pošao u Zlatni Prag na česko sveučilište.

U glavnoj skupštini »Planinskoga družtva« u Zagrebu, koja je obdržavana 30. ožujka godine 1876. bude dr. Jiruš izabran odbornikom. Kao takav upriličio je i jedno predavanje o postanku pianinarskih družtava. Svoju čast obnašao je Jiruš sve do godine 1882.

Kao gorljivi botaničar, bio je i planinar, i mnogo je putovao Českem i alpinskim zemljama, kako nam to u njegovu herbaru svjedoči ono bilje, koje je ubrao vlastitom rukom. Prošao je Dalmaciju i bio na nekojim otocima, pa je dapače segnuo i do ostrva sv. Andrije i tamo razgledao modru šilju.

Njegovo Veličanstvo odlikovalo je dra. Jiruša vitežkim krstom Franje Josipa, a god. 1901. i redom Leopoldovim. Na zagrebačkom sveučilištu bijaše biran dekanom, a u Pragu obnašao je tu čast po dva puta.

Bio je i zdravstvenim savjetnikom, od g. 1892. vladinim savjetnikom, kad ga je g. 1896. zapala osobita čast, bude imenovan dvorskim savjetnikom. Bio je i pravi član jugoslavenske akademije i mnogih učenih društava.

Dru. Jirušu ostala trajna uspomena medju hrvatskim planinarima i lahka mu bila česka gruda na kojoj se rodio!

Raznice.

Planinski cvjetnjak. Njemačko-austrijsko planinarsko družtvo, koje sveinstno uzvišene si zadaće, svakom sgodom promiče planinarstvo, opet je osnovalo liepu jednu stećevinu na planini Schachen — cvjetnjak alpinskoga cvieća. Zamislio je taj cvjetnjak dr. Grebel, ravnatelj botaničkoga vrta u Monakovu. Išli mu u tome na ruku nesamo spomenuto družtvo, nego i družtvo za zaštitu i gojitbu planinskog cvieća, pak i privatnici. Schachen (1876 m.) leži pod Dreithorspitze kod Monakova i ima lovački dvorac, kojega je gradio bavarski kralj Ljudevit II.

Cvjetnjak urediše tik planinarske kolibe i čim si iz ove izašao, pada ti u oči bjelolist, na alpinskoj livadi Nigris-

tela i kačunovice Coeloglossum viride, Gymnadenia albida, Orchis globosa. Na gredicama buje razne vladisavke (Gentiana) i jaglaci (Primula), dočim cvatu po pećinama razne kameničnice (Saxifraga). Tri su tu vrste planinskoga gjula: Rhododendron hirsutum, ferrugineum i chamaecistus. Na orušinama raste planinski lan (Linum alpinum) i mak (Papaver alpinum), tu je i Aronicum, planinska potočnica i mnogi drugi miljenici alpinske flore.

Planinska koliba ima dva sprata, u svakom po dvije sobe. Tu stanuje vrtlar, tu mogu raditi i botaničari, koji dolaze ovamo da proučavaju život planinskoga bilja. Ima tu i malen laboratorij u kojem su pohranjeni svi potrebiti aparati

i kemikalija; pod laboratorijem je podrum. Gornji sprat služi za stanovanje.

Ovaj prvi alpinski cvjetnjak posvećen je 14. srpnja t. g.

Zanimivo selo. U švicarskom kantonu Wallisu, po prilici sat i pô od Vispa, leži na nekoj rebri selo Vispeterminen. Pod selom prostire se na obronku veliki vinograd, »Pogansko trsje« (Heidenreben), a biti će najviši vinograd u svoj Europi, jer mu najgornji kraj leži 1200 metara nad morem. Vispeterminen sam leži 1340 metara visoko, 680 met. nad kolodvorom Vispra. Kuće leže jedna tik druge u slikovitim kutovima, gotovo su sve od dva te broje liep niz godina. Tako je obćinska kuća od godine 1597.; jedna »poganska kuća« (Heidenhaus) imati će čitavih 500 godina. Za pisanje brojeva rabi se gotovo svagdje fratarčica (Mönsschrift). Svaka obitelj ima svoj posebni kućni znak: jedna podkovu, druga sidro, treća klišta, četvrta kutomjer itd. Takove kućne znakove rabe za bilježenje orudja. drva u šumi, blaga i pisama. Tu žive sada 122 obitelji, te svaka ima svoj stari kućni znak, što ga od vjekova baštino od otca najstariji sin. Vispeterminen imaju prastari vodovod. U obćenju medju sobom ne treba ondje papira, već skrozomice plosnata drvca, što je ovi zovu tesle (Tesslen), a na ova urezavaju cielo gospodarsko knjigovodstvo. Tako ima tesla za mlijeko, za alpe, za vodu, pače i glavnice, a i hipotekarna pisma urezuju se u takove dašćice.* Pet vispeterminskih alpa jesu zadružne, te pripadaju zaključnom družtvu, koje zovu »podjeljeničtvo«. Svaka alpa ima određeni broj dionica »kravljih prava«. Ove se mogu prodati kao i dionice ili obveznice, te imadu određeni tečaj,

* Ove nas tesle sjećaju na hrvatski »rovaš«, dašćicu u koju bi urezivali n. pr. u pivnici koliko se doneslo ili odtočilo vina itd. Ur.

koji se ravna po kakvoći alpe. Mnogi imadu takovih kravljih prava, bez da alpu rabe, dakle kao glavnici. Broj kravljih prava za svakoga pojedinoga vlastnika urezan je u teslu. Alpe blagoslovje župnik, te dobiva za misu jedan franak Na večer, kada noć uhvati, te stanarice, pastiri i blago ode na počinak, nazivaju stanarice kroz mlječni lievak glasno večernju molitvu u dolinu, što se daleko čuje, slično kao drugdje večernji blagoslov. Mjesto večernjeg blagoslova govore 1. do 14. redak Iavanaugh evangjela: »U počelu bijaše rieć« itd. Iznaljuje se o Martinju, a ciene su po onoj od žita. Stanovnici su seoski snažni i visoki, te se ne žene nikada izvan obćine. Vunu, konoplju, lan i kožu proizvajaju sami. Svečanosti sve su crkvene naravi. O Božiću i na Tjelovo obćinsko je piće, na kojem je sve, što je zato sposobno; muževi i dječaci počam od 12 godina. Svatko dobije tom sgodom $\frac{3}{4}$ funta sira, pol hljeba kruha i vina po volji. O mesopustu plešu Vispeterminci u obćinskoj kući 3 dana i 3 noći. Obćina ima i malo kazalište, u kom se predstavljaju komadi obično religiozne naravi. Nijedna druga obćina u Švicarskoj ne može se, što se mnogostručnosti zanimanja tiče, srovnati sa obćinom nad »Poganskim trsem«. Prostrano vinogradarstvo, voćarstvo, stočarstvo i livadarstvo sa orijaškim uredbama za natapanje i velike šume, a još prostranje alpe, to sve, kao i prekrasan položaj, čini Vispetermine najzanimljivom obćinom Švicarske.

Opazka. Nisu li te tesle slavenskoga porjekla? Tesla zove se u Delnicama vrst bradve, kojom se korito dubi, a što znači »tesati«, to znade svako diete. Nisu li to pogansko trsje nasadili Slaveni, koji su možda imali i slavensko bogoslužje, a jer ih razumjeli nisu, nazvali ih poganimi?!

J. M.

Sadržaj: Nekoje znamenite planinarke. — Moje praznikovanje. — Glavni izvještaj
»Liburnie« u Zadru. — Družtvene viesti. — Raznice.